

УДК 94(477.83) “ХХ”

М 42

Оксана МЕДВІДЬ

**УЧАСТЬ ФРОНТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ
У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
1933 – 1939 років**

Легальна партія Фронт національної єдності виступала з позицій “творчого націоналізму”, боролася проти політики “нормалізації”, в другій половині 30-х років ХХ століття діяла активно, але через існування конкурентної і водночас аналогічної Організації українських націоналістів не мала великої підтримки галицьких українців. У статті здійснено спробу на основі архівного матеріалу розкрити ідейні засади і методи партійно-політичної роботи ФНЄ, його участі у політичному житті Галичини.

Ключові слова: *Фронт національної єдності, Дмитро Паліїв, Східна Галичина, національно-визвольний рух.*

Утворення суверенної демократичної української держави, партійно-політична структуризація українського суспільства на засадах демократії та плюралізму активізували дослідження національно-політичних процесів історичного минулого нашого народу, особливостей їх перебігу в окремих регіонах країни. Значний науковий, суспільно-політичний та пізнавальний інтерес становить історичний досвід праворадикального руху в Західній Україні, яка була насильно відірвана від інших українських земель і поневолена Польщею. Актуальним на сьогодні залишається дослідження ролі і місця праворадикального руху в суспільно-політичному житті українського народу, у формуванні його як нації, розвитку національно-політичної свідомості, утвердження державотворчої ідеології.

На сучасному етапі вивчення історії українського національно-визвольного руху у міжвоєнний період немає спеціальних праць, присвячених Фронту національної єдності.

Значний інтерес для вивчення історії Фронту національної єдності представляють матеріали преси різних політичних партій, а саме газет і журналів: “Діло”, “Українські Вісті”, “Батьківщина”. Цікавий матеріал є у працях М.Швагуляка, в яких автор аналізує суспільно-політичну ситуацію на західноукраїнських землях початку 30-х років ХХ ст., розкриває основні причини розколу УНДО та створення Фронту національної єдності.

Мета статті полягає в тому, щоб, враховуючи доробок опублікованих праць із цієї теми та спираючись на широку джерельну базу, комплексно розкрити місце і роль Фронту національної єдності у суспільно-політичному житті західноукраїнських земель у 30-х рр. ХХ ст.

У другій половині 1933 р., коли з арсеналу пропаганди Українського Національно-Демократичного Об'єднання зняли гасла про незалежну і соборну Україну, замінивши їх вимогою національно-територіальної автономії українців у складі Польщі, відбулося розмежування політичних сил націоналістів і націонал-демократів.

Розкол в УНДО стався в липні 1933 р. Частина членів партії, очолена Василем Мудрим, започаткувала так звану “нормалізаційну політику” з польським урядом. В опозиції до ЦК УНДО стояла група членів з крайніми націоналістичними поглядами під керівництвом Дмитра Паліїва. Вони вважали, що така політика принесе тільки шкоду українській визвольній боротьбі і буде капітуляцією перед польським шовінізмом [5, 3]. На засіданні ЦК УНДО 15 липня 1933 р. Д.Паліїв, В.Кохан та Н.Постолок склали заяви про свій вихід із партії.

Восени 1933 р. Д.Паліїв з прихильниками оголосив про створення нової організації – Фронту національної єдності [4, 1]. Це була легальна партія, яка з позицій так званого “творчого націоналізму” боролася проти політики “нормалізації”, засуджувала тактику терору Організації українських націоналістів. Провід ФНС – Д.Паліїв, С.Герасимович, В.Кохан та інші – виступав за орієнтацію на фашистські держави Європи, які “залізною мітлою виметуть усе партійницьке, соціалістичне та демократично-ліберальне сміття”, вважав, що у боротьбі проти Радянського Союзу треба спиратися не на Польщу, а на Німеччину [13, 35]. Навіть вітання членів ФНС було фашистським – підняття правої руки вгору і оклик “Фронт!” [12, 4].

Ідеологічним органом ФНС був часопис “Перемога”, перший номер якого вийшов 1 листопада 1933 р., що і вважається датою заснування партії.

Перший час свого існування “фронтовики” обмежилися ідеологічною роботою і створенням первинних партійних осередків. Це стало можливим завдяки пропаганді ідеології ФНС. Був утворений гурток “освітовців”, члени якого мали завдання прочитати низку рефератів на місцях і підготувати ідеологічний ґрунт для створення первинних організацій партії. Для підвищення ідейно-теоретичного рівня “освітовців” ФНС організував у Львові спеціальні курси пропагандистів. На них вивчалася партійна програма ФНС, твори А.Гітлера та Б.Муссоліні.

Поряд із обов’язками лідера ФНС Д.Паліїв обійняв пости головного редактора партійних офіціозів – “Перемога” та “Батьківщина”. У кожному номері друкувалися його обширні статті, головна ідея яких полягала у заклику до єдності українського громадянства. З цього приводу головний політичний опонент ФНС газета “Діло” писала: “Справді, знаменитий дорадник і надзвичайно лояльний приятель, він закликає спинити всеукраїнську розтіч і відбудувати всеукраїнську єдність” [6, 6].

23 – 24 березня 1935 р. у Львові відбулася I Крайова конференція ФНС, резолюція якої затвердила єдині “тези ФНС” з восьми пунктів. У них говорилося, що сильним є народ, який має відповідне керівництво (“провід”). Програма ФНС ставила інтерес народу (як цілості) понад інтереси соціальних верств, керуючись гаслом “Нація понад усе”. Фронтовики вважали, що лише керівництво сильного і здорового народу може забезпечити своїм членам повний добробут [7, 13].

Д.Паліїв писав: “Ідея ФНС є запереченням старого світу і введенням нового порядку, опертого на нових засадах, на вірі в націоналізм. Шукаємо фанатиків тієї віри, здатних не до одноразової афери, а до систематичної праці. Живемо в дуже важкий час. ОУН зі своєю політикою ненависті нічого не виграє. Так само нічого не виграє УНДО зі своєю політикою капітуляції. Треба нової ідеї, і та ідея повинна стати програмою ФНС. Живемо в границях Польщі з тим, що не робимо зараз революції, але з іншого боку не йдемо і не підемо на жодну угоду” [II, 3].

Ідеологія ФНС знайшла живий відгук у певних колах українських політиків. До обласних осередків вступали колишні офіцери Української Галицької Армії, частина молоді з ОУН. ОУН і ФНС оголосили бойкот виборів до Польського сейму і сенату у 1935 р. Їх заклик підтримали майже 50% виборців із Західної України. Але певні кола цієї молоді стверджують: ідеологія Д.Палієва шкодить українській справі [II, 4].

Після трьох років існування Фронт національної єдності скликав свій перший конгрес 20 вересня 1936 р. У ньому взяло участь 376 делегатів. Перед присутніми виступив лідер ФНС Д.Паліїв і виголосив велику політичну промову, даючи дефініцію поняття “служби для ідеї”. “Служба ідеї, – говорив він, – не почесні і не добробут. Це строге, але чесне і достойне життя. Це навіть матеріальна вбогість, але завжди випростований хребет. Такими мусять бути провідники, такими мусять бути фронтовики” [13, 39].

На I Конгресі ідеолог ФНС М.Іванейко (М.Шлемкевич) виголосив реферат, з основними тезами ФНС. “Організаційний правильник” і Статут організації оголосив В.Кохан. У цих документах говорилося, що завданням ФНС в організаційній ділянці є підготовка ідейно активних і дисциплінованих фронтовиків, які втілюватимуть у життя цілі ФНС.

Згідно зі Статутом ФНС, на чолі партії стоїть Провідник, який для членів партії є найвищою організаційною владою у всіх політичних справах. Таку діяльність партії визначає Політична Колегія, яка складається з дев’яти осіб.

Фронт національної єдності утворює одну неподільну організацію. Фронтовики, що живуть в одній місцевості, об’єднуються в місцеву дружину, яку очолює призначений Провідником передовик. Дружини однієї області (району, повіту) утворюють фронтову область, якою керує обласний провідник. Фронтові області і дружини працюють за вказівками Провідника.

Провідник скликає Конгрес ФНС. На ньому вислуховують думку фронтовиків у політичних та організаційних справах. Провідник оголошує програму, дату й місце Конгресу. Кожен фронтовик, який бажає взяти участь у Конгресі, повинен до визначеного часу повідомити про це Провідника. Як постійний орган для висловлення поглядів членів ФНС проголошено

Крайову Раду. До неї входять члени Політичної Колегії і 30 обраних Конгресом. Наради Крайової Ради скликає і проводить голова Політичної Колегії.

Головою організаційної комісії Конгресу був Сильвестр Герасимович, членами – о. Михайло Блозовський, Володимир Кохан, Любомир Савойка. Провідником ФНС оголошено Дмитра Палііва. В його руки Провідна Комісія передала верховну владу організації [13, 25].

Членом організації міг стати повнолітній українець чи українка, що визнавав основні тези ФНС і склав присягу на вірність партії. Члени ФНС повинні виконувати доручення Проводу, поширювати та закріплювати світогляд ФНС, передплачувати друковані видання партії, а також сплатити вступний внесок у розмірі 2-х злотих. За невиконання цих обов'язків виключали з організації [8, 15].

Програма дій і структура ФНС були скопійовані з нацистської націонал-соціалістичної партії, у зв'язку з чим за “Фронтом” закріпилась назва “міні-колонія нацистської партії” [3, 4].

Перед фронтовиками ставили завдання – боротися з неписьменністю. Кожен із них повинен був протягом року навчити читати і писати щонайменше трьох українців. У всіх читальнях мав бути підручник “Наша Читанка” видавництва “Батьківщина”. Його міг придбати будь-хто, оскільки ціна 25 ст. була доступна для всіх. Навчальний рік починався 9 березня, в день народження Т.Шевченка. Іспит склали через 12 місяців навчання. Окрім того, з 1 березня 1937 р. розпочиналися заняття у школі фронтовика для членів партії [III, 50].

Кожна фронтова дружина подбала про те, щоб місцева читальня, гурток “Рідної Школи” та “Сільського господаря” чи будь-яка інша установа стали постійними передплатниками “Популярно-наукових рефератів”, які двічі на місяць видавала “Батьківщина”. Якщо дружина не могла домогтись того, вона змушена була передплачувати ці реферати. Важливо те, що кожен партійний осередок мав спільно прочитати і провести дискусію над їх змістом.

На початку 1937 р. йде активна агітація і набір членів до ФНС. В основному, це були молоді люди віком 25 – 30 років.

Дуже багато прихильників партія знайшла серед молоді “Просвіти”, “Рідної Школи”, “Соколу” та інших організацій.

5 червня 1937 р. у Станіславові відбулася конференція ФНС “Політичний вечір”, в якій взяло участь 156 осіб [IV, 217]. Конференцію відкрив Михайло Кушнір як провідник ФНС Станіславівського воєводства. Він коротко охарактеризував стан справ у Східній Галичині, зокрема, звернув увагу на хаос у політичному житті, “угодовську” політику УНДО, пасивність мас.

Перед присутніми виступив Провідник ФНС Д.Паліїв із рефератом “Аналіз політичної ситуації Західноукраїнських земель”. У ньому йшлося про становище українців за Збручем, про життя під Польщею. Він критикував УНДО і послів, які відійшли від корисної праці, думають лише про особисті інтереси і співпрацюють з Радою Польською. Д.Паліїв наголосив, що час і ситуація вимагають активних дій і ФНС енергійно створює кадри, які здобудуть те, що втрачено в 1918 – 1919 рр. [IV, 216].

У рефераті “ФНС – новий український світ” головний ідеолог організації М.Іванейко критикував і засуджував партії, які стоять на заваді ідеї національної єдності. Він говорив: “Вся молодь і політичні партії повинні об’єднатися і спільною працею добитися всього, а не бути під “забором” російським і польським. Завданням ФНС є створити єдиний фронт проти ворогів” [IV, 217].

У серпні 1937 р. ФНС посилив свій вплив на території Східної Галичини. Дружини існували у Львівському, Калуському, Сколівському, Дрогобицькому, Сокальському, Станіславівському, Тернопільському, Кременецькому та інших повітах [III, 171].

Наприкінці літа 1937 р. емігранти – прихильники гетьмана П.Скоропадського – перейшли на ідейні позиції ФНС і проводили активну агітацію на користь партії за кордоном [IV, 307].

Популярності ФНС сприяла тактика легальної опозиції, яку проводила організація щодо польської держави. Виборча угода між проводом УНДО і польським урядом у травні 1935 р. дала ФНС привід загострити опозиційний курс. Оголосивши бойкот виборів до законодавчих органів Польщі, ФНС посів чільне місце серед опозиційних партій, задаючи тон у критиці

угодовської лінії. Стверджуючи, що угода не принесла українцям жодної користі, що УНДО переслідувала нею не національні, а партійні інтереси, ФНС прихилив на свій бік ті групи, які перебували у стані нерішучості та вагання. Агітаційній роботі сприяло зростання преси ФНС: поряд з ідеологічним органом “Перемога” з’явився тижневик “Батьківщина” і щоденник “Українські вісті”.

У жовтні 1937 р. ФНС утворив редакційний колегіум. До його складу увійшли В.Мендрик, В.Данилів, В.Чернік. Члени колегіуму працювали під особистим контролем Д.Паліїва та С.Волинця. З ініціативи Паліїва фронтовики розпочали організацію “робітничих дружин”. При вступі в дружину приймалась присяга на вірність Провідникові. Але робітничий клас не пішов за ФНС. Наприклад, Львівські робітничі дружини налічували всього 50 членів. Тому Д.Паліїв відмовився від цього задуму.

Після провалу “нормалізаційної політики” УНДО в 1937 р., що довела до повної політичної демобілізації українства, провалу, який визнали керівництво УНДО і польський уряд, готується нова “нормалізація” вже на умовах цілковитого заперечення політичного змісту українського питання в межах Польщі. Робиться спроба звести його до господарського і культурно-освітнього життя. Відбувається послаблення політичної організованості і сили українців.

Д.Паліїв пов’язував із новою організацією далекосяжні плани, в основі яких лежала найвища мета – побудова самостійної соборної Української держави. Провід ФНС вважав, що тільки політична сила нації може забезпечити розвиток усіх інших ділянок громадського життя, що “Українська нація може осягнути повноту своїх політичних сил тільки сконсолідована в одній суцільній політичній організації, побудованій на ідеології українського “творчого націоналізму” [III, 181].

У поділеному на різні табори українському громадянстві дедалі чіткіше виявлялася тенденція до порозуміння і вироблення спільної політичної лінії. У 1937 р. ця проблема дискутувалась у проводах партій та груп, про неї багато писали політичні часописи. Прагнення до консолідації мотивувалося змінами в міжнародному становищі та внутрішньополітичному

житті, які могли мати вагомі наслідки для української нації. Серед найактивніших речників ідеї консолідації був ФНС.

У листопаді 1937 р. у Львові розпочалися систематичні зустрічі представників українських партій та груп. У зібранні, що проходило 6 грудня, вперше взяв участь Провідник ФНС Д.Паліїв. На цьому ж засіданні було вирішено надати контактам сталого характеру. Новостворений представницький орган назвали Контактним Комітетом. Проводячи дискусії з актуально-політичних питань, він мав на меті підготувати широку угоду за участю українських політичних партій і громадських організацій Галичини та Волині. Учасники комітету досягли згоди щодо загальних засад між партійних взаємин, яка (за деякими винятками) діяла упродовж усього часу його існування. Найвищим досягненням Контактного Комітету виявилась угода між пресовими органами різних політичних напрямків, яку було укладено восени 1938 р. Від ФНС у ній взяли участь часописи “Батьківщина” та “Українські вісті”. Оцінюючи цю подію, “Українські вісті” писали: “Головне, що українці, розділені партійними бар’єрами і пересичені взаємними упередженнями, від найправіших до найлівіших зуміли на другий план усунути те все дрібне, що їх ділить, й висунули те, що нас усіх лучить” [10, 2].

Найбільше місце у міжпартійних контактах належало створенню єдиного національного політичного центру в Галичині. Цю думку Д.Паліїв постійно пропагував на засіданнях Контактного Комітету та сторінках газет. “Кожен українець, – писав він навесні 1939 р., – встає і засинає з запитом на устах: Що буде далі? Мир чи війна? І в обох випадках: що буде з нами, з українською національною спільнотою? А з того й висновок: упорядкувати життя нашої національної спільноти чи іншими словами: жити розумно. А це значить: жити зорганізовано, витворити один національний Провід і виявити як найбільшу солідарність” [10, 2].

Сумний фінал української державності в Закарпатті спричинив справжній шок у галицьких українців. Стало очевидно, що політика Гітлера з українського питання мала суто інструменталістський характер і цілком ігнорувала інтереси та сподівання українського політикуму. Визначаючи, що дійсність

підтвердила його найгірші передбачення, Д.Паліїв застерігав від подальших пошуків будь-яких нових орієнтацій національної політики. Натомість він наголошував на потребі вірити у власні сили та зосередитися на впорядкуванні внутрішнього життя українства [1, 5].

Восени 1938 р. учасники Контактного Комітету приступили до практичного творення широкого представницького органу під назвою Всеукраїнської Національної Ради. Однак кількатижнева дискусія про систему формування та персональний склад ВНР закінчилася нічим. Безуспішною виявилася й нова спроба заснувати Український національний провід напередодні вибуху німецько-польської війни [15, 423].

Останній тиждень серпня 1939 р. належав, мабуть, до найприкріших моментів у діяльності українських політиків міжвоєнного періоду. Не виправдалися надії на створення проти радянської коаліції держав на чолі з Німеччиною, яка, за їхніми розрахунками, мала розвалити сталінську імперію і створити сприятливі умови для визволення українського народу. Укладення договору про ненапад між нацистським урядом і московським керівництвом 23 серпня 1939 р. остаточно перекреслило ці розрахунки. Ще не маючи конкретної інформації про переговори між Молотовим і Ріббентропом, “Українські Вісті” писали, що майбутній “німецько-советський договір заторкає, очевидно, й українську проблему. Він відсуває актуалізацію нашої справи в міжнародній площині, себто вдаряє по нас дуже болючо” [11, 2].

До настроїв тривоги і розчарування з приводу вкрай несприятливої ситуації додавалися почуття невдоволення через неспроможність українського політикуму виробити якусь спільну лінію поведінки та згуртувати суспільність краю перед майбутнім потрясінням. Серед гарячкових пошуків виходу з безнадійного становища, в якому опинилося українське громадянство напередодні вибуху війни, з’явилися різні ідеї та плани, іноді цілком химерні. Так, провід ФНС, роздумуючи над новим поворотом німецької політики, не виключав можливості українсько-польського примирення [1, 57].

На останньому засіданні Контактного Комітету 31 серпня 1939 р. керівництвом УНДО було запропоновано проект

створення Українського національного проводу. У рекомендаціях щодо персонального складу лідер ФНЄ фігурував як один із трьох віце-президентів. Однак цей задум так і не був здійснений. Удосвіта 1 вересня 1939 р. німецькі війська перейшли кордон і вторглися на територію Польщі. Тепер уже ніхто не сумнівався, що Галичина опиниться під німецькою адміністрацією [14, 13]. Тож звістка про перехід Червоною армією польсько-радянського кордону та вступ її на територію Західної України, що надійшла вранці 17 вересня 1939 р., застала їх зненацька. За словами І.Кедрина-Рудницького, після повідомлення про вторгнення радянських військ “настала в усіх українських легальних політичних партіях, в усьому західноукраїнському суспільстві повна розтіч” [12, 342]. Фронт національної єдності, як і більшість українських політичних партій, припинив своє існування. Провід ФНЄ опинився в окупованих гітлерівцями районах Польщі.

Перспективним напрямом є дослідження діяльності Фронту національної єдності на Дрогобиччині.

Джерела та література

I. Цетральний державний історичний архів у м. Львові. – Ф. 359. – Оп. 2. – Спр. 220.

II. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 387.

III. ДАІФО. – Ф. 68. – Оп. 2. – Спр. 408.

IV. ДАІФО. – Ф. 68. – Оп. 2. – Спр. 436.

1. Батьківщина. – 1939. – 26 березня.
2. Батьківщина. – 1939. – 23 квітня.
3. Васів Б. Головний ідеолог СС “Галичина” Д.Паліїв // Вільна Україна. – 1991. – 1 червня.
4. Діло. – 1933. – 4 листопада.
5. Діло. – 1933. – 12 листопада.
6. Діло. – 1934. – 12 листопада.
7. Перемога. – 1933. – 1 листопада.
8. Перемога. – 1935. – № 31.
9. Українські Вісти. – 1937. – 15 листопада.
10. Українські Вісти. – 1938. – 28 квітня.
11. Українські Вісти. – 1939. – 23 серпня.

12. Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1976. – 721 с.

13. I Конгрес ФНС. – Львів: Б.в. – 1996. – 45 с.

14. Назарук О. Зі Львова до Варшави. Утеча перед Совітами в пам'ятних днях 2 – 13 жовтня 1939 р. – Львів: Просвіта, 1995. – 68 с.

15. Швагуляк М. Національно-політична діяльність Дмитра Паліїва у міжвоєнний період // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Випуск 7. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2000. – С. 404 – 428.

Медвидь Оксана. Участие Фронта национального единства в политической жизни Восточной Галиции 1933 – 1939 годов. Легальная партия “Фронт национального единства” выступала с позиций “творческого национализма”, боролась с политикой “нормализации”, во второй половине 30-х годов XX века действовала активно, но в силу существования конкурентной и одновременно схожей Организации украинских националистов не пользовалась большой поддержкой галицких украинцев. В этой статье сделана попытка на основе архивного материала раскрыть идейные принципы и методы партийно-политической работы ФНЕ, его участие в политической жизни Галиции.

Ключевые слова: Фронт национального единства, Дмитрий Палиев, Восточная Галиция, национально-освободительное движение.

Medvid' Oksana. Participation the National Unity Front in the political life of Eastern Galicia of 1933 – 1939. The National Unity Front was the legal party which took part from the position of the “creative nationalism”, struggled against the policy of “normalization”. In the second part of 30-s of the XXth century NUF was an active political party, but for the existence of competitive and at the same time analogical organization of Ukrainian Nationalists it had no great support of the Galician nationalists. On the basis of archival materials it was made an attempt to discover ideological principles and methods of party political activities of the National Unity Front, its participation in the political life of Galicia.

Keywords: National Unity Front, Dmytro Paliyev, Eastern Galicia, national liberation movement.